

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 11

PUDUNGWANA 2020

**SESOTHO PUO YA LAPENG P2
TATAISO YA HO TSHWAYA
EXEMPLAR**

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 15.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlahlobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele. **(Mohlahlobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa).**
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwanyane le e le nngwe ya dipotso tse telele.
- Ha mohlahlobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka tataiso.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo.
Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.
- **Potso tse telele:**
Ha bolele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswe e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlahlobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlahlobuwa a se ngotseng o nto sekaseka sena le batshwayi ba ka sehloohong. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e leqepheng la 3 le leqepheng la 8 ho lekanyetsa moqoqo wa mohlahlobuwa.**
- **Dipotso tse kgutshwane:**
  - Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a bulwa le di-a kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
  - Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/Tshebediso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
  - Ha ho matshwao a ajwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.

SEHLOMATHISO SA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO- SESOTHO PUO YA LAPENG

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE	5–6	4	3	2	0–1
<p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho) kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.</p> <p>MATSHWAO A 6</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong.</p> <p>-Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang.</p> <p>-O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshehetsa sehlooho.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho di ntle.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha di tsheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle.</p> <p>-Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang.</p> <p>-Ho batla ho se dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho.</p> <p>-Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.</p>	<p>-Ha a bontshe kutlwisiso ya se botswang.</p> <p>-Dintlha tse tshehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong.</p> <p>-Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	4	3	2	1	0–1
<p>Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehala le setaele tse sebedisitweng</p> <p>MATSHWAO A 4</p>	<p>-Sebopeho se hlahisitse ka tsela e momahaneng.</p> <p>-Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng.</p> <p>-Tshebediso ya puo, sehala le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.</p> <p>-O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.</p>	<p>-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang,</p> <p>-Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisahang.</p> <p>-Tshebediso ya puo, sehala le setaele di nepahetse.</p>	<p>-O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho.</p> <p>-Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano.</p> <p>-Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehala le setaele ha se tse loketseng.</p>	<p>-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng.</p> <p>-Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang</p> <p>-Sehala le setaele ha se tse loketseng.</p>	<p>-Moqoqo o bopahile ka tsela e fokolang.</p> <p>-Ho na le diphoso tse tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.</p>

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1

LEFU LE A RWALLA – R.J. Moloji

TATAISO HO BATSHWAYI:

Motshwayi a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong Motshwayi a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: Dikahare, sebopelo le tshebediso ya puo.

Dikahare

- Nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa. Ela hloko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopelo le Tshebediso ya puo

- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopelong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.
- Puo, setaele le sehlo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang:

Selelekela

Thothokisong ena ho tliho tshohlwa kamoo karaburetso hammoho le sehlo le maikutlo di thusitseng kateng ho fetisa molaetsa o reng lefu ke tsenene e hlabang batho ha bohloko.

Karaburetso ya pono

Melathothokisong ya 1, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 19 le 20 re fumana karaburetso ya pono e hlakisang ditshwantsho tse fapaneng tseo re di bopelwang ke sethothokisi ho fetisa molaetsa wa hore lefu ke tsenene e hlabang ha bohloko le ho bolaya setjhaba.

Mohlala: molathothokisong wa 1 ho sebedisitswe **karaburetso ya pono** ho hlakisa setshwantsho sa moya se bontshang ha motho a utlwile bohloko o thehola kapa ho thulamisa hlooho. Molathothokiso wa 4 ho fana ka setshwantsho se hlakileng sa hore lefu le hlaha neng kapa neng.

Karabuketso ya kutlo

Melathothokisong ya 2, 9, le 10 ho sebedisitswe **karaburetso ya kutlo** ho hlakisa ditshwantsho tse fapaneng tse bontshang ha motho a nahana dintho tse ngata le ho llela ka hare e leng ho nahana ka thata hore kajeno ekaba ho tsamaya mang ka baka la lefu le haketseng ho bolaya setjhaba.

ELA HLOKO: Mola o mong le o mong o bontshang karaburetso, o hlakise hore o fetisa molaetsa wa sethohokisi jwang.

Sehalo le maikutlo

Melathothokisong ya 3, 5 le 6 sethohokisi se sebedisitse sehalo sa **ho hlomoha**, mme maikutlo a sona a **sithabetse/bohloko** ka lebaka la lefu le fenethang batho ka sehloho nyene le bosiu.

Melathothokisong ya 12, 13, 14 le 18 sethohokisi se sebedisitse sehalo se bontshang **kgalefo** kaha sethohokisi se befile se halefetse ena kganyapa e tshajwang ke lefatshe lohle, mme se bontsha maikutlo a **bohloko**.

Molathothokisong wa 20 sethohokisi se sebedisitse sehalo **sa tsharelo le tlhonamo**. Se saretswe ke ho bona dikgutsana tse setseng di hloka batswadi ka lebaka la lefu le sehloho, mme maikutlo a sona ke a **kutlwelobohloko**.

Phethelo

Sethohokisi se sebedisitse karaburetso ya pono le ya kutlo hammoho le sehalo le maikutlo ho fetisa molaetsa wa sona wa hore lefu le qetile setjhaba lefatsheng lohle, mme se totobatsa ho feelwa ha maikutlo ka baka la lefu.

[25]

POTSO YA 2**HA RE JENG RE BA SIELE**

- 2.1 Ke ho hatella/toboketsa moelelo wa hore re hana dikeletso tse re di fuwang ke baholo ba rona tsatsi le leng le le leng. ✓✓ (2)
- 2.2 Ke ho toboketsa le ho bopela mmadi setshwantsho sa hore dikeletso di dule di duma ka kelong ya mmadi. ✓✓ (2)
- 2.3 Le hlakisa sehalo sa ho teneha. ✓ Se tenwa ke batjha ba sa ananeleng dikeletso tsa baholo, ba ikeme ka hore baholo ba feletswe ke botjha ba bona. ✓ (2)
- 2.4 Ke maikutlo a tshwabo ✓ Batjha ba hana ho eletswa ke batho ba baholo bao e leng bona ba nang le tsebo ka bophelo. ✓ (2)
- 2.5 Molaetsa ke wa ho re ruta hore re se kgese dikeletso tsa baholo ba rona, hoba ke bona ba nang le tsebo e ngata ya bophelo ho re feta. ✓✓ (2)

[10]**POTSO YA 3****LELALA O TSWELE PELE**

- 3.1 Ke ho hatella taba ya hore maemo ha a jese ditheohelang/ho a nyollosetsa/ha ho bobebe. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 3.2 Ke ho lekalekanya moelelo wa mantswa a tlileng pele ho kgefutsohare le a ka mora yona. ✓✓ (2)
- 3.3 Ke sehalo sa ho wa moya se bontshang ho nyahamiswa ke maima le mathata a bophelo. ✓✓ (2)
- 3.4 Ke maikutlo a kutlwelobohloko/bohloko ha e le moo sethothokisi se lahlehetswe ke dintho tsohle tseo se neng se na le tsona. ✓✓ (2)
- 3.5 Ke thuto ya hore leha re ka apanelwa ke mathata a mangata ha kakang bophelong, re lokela ho ikgothatsa re tswela pele ka bophelo re se nyahame kapa hona ho kgathala matla. ✓✓ (2)

[10]

POTSO YA 4**BATHO RE A KULA**

- 4.1 Ke ho toboketsa/hatella taba ya hore batho ba rata dintho tse se nang thuso bophelong/ho hokela melathothokiso eo e mmedi. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 4.2 E hlakisa moelelo wa hore batswadi ka bobedi malapeng ba hloleha ho hodisa bana ka kgodiso e nepahetseng ba beha tokoloho molato. ✓✓ (2)
- 4.3 Ke moelelo wa hore batho diterateng ba fetana feela ha ho sa na botho/ha ho sana le tumedisio/ ke semphete-ke-o-fete. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 4.4 Ke maikutlo a ho makala ✓ Sethothokisi se makatswa ke batho ba etsang dintho tse sa lokang, ba beha tokoloho molato. ✓ (2)
- 4.5 Mookotaba ke wa hore batho bao re ba nkang jwalo ka mehlala setjhabeng ba tletse ke bosawana, ebile ba etsa dintho tse swabisang mahlong a setjhaba. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 5**TSEBANYANE**

- 5.1 Ke ho lekalekanya moelelo wa lentswe le tlileng pele ho kgefutsohare le ka mora yona. ✓✓ (2)
- 5.2 Molamotjetje o sebedisitswe ka sepheo sa ho fetisetsa mohopolo o molathothokisong oo ho molathothokiso o hlahlamang/ho potlakisa morethetho wa molathothokiso. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 5.3 Le hlakisa sehalo se bontshang ho teneha ke motho ya iketsang eka o tseba dintho kaofela, empa a ntse a senyetsa batho. ✓✓ (2)
- 5.4 Ke maikutlo a ho teneha. ✓ O a tena motho ya batlang ho thoholetswa a le mong empa a sa tsebe letho. ✓ (2)
- 5.5 Ke molaetsa wa hore re le batho re amohele ha re sa tsebe tse ding tsa dintho, hobane qetellong re senyetsa batho ka ho iketsa eka re tseba dintho tsohle. ✓✓ (2)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO - SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
	12-15	9-11	6-8	4-5	0-3
<p>DIKAHARE</p> <p>Kutlwisiso ya potso botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.</p> <p>MATSHWAO A 15</p>	<p>-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang 14-15.</p> <p>-Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12-13.</p> <p>-Sehlooho se manollotswe ka botebo</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshehetswang ho tswa sengolweng</p> <p>-O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.</p>	<p>O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni</p> <p>-O hlahisitse karabelo e batlang e anela</p> <p>-Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tlišitsweng kamoo ho lokelang.</p> <p>-Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa sehlooho.</p> <p>-Dintlha tse ding di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle.</p> <p>-O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo.</p> <p>-Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehetsang sehlooho.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho.</p> <p>-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho.</p> <p>-Boiteko bo fokolang ba ho araba potso.</p> <p>-Dintlha ha se tse kgodisang.</p> <p>Mohlalobuwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa.</p>
	8-10	6-7	4-5	2-3	0-1
<p>SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO</p> <p>Sebopeliso, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neeletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlo tse sebedisitsweng temeng.</p> <p>MATSHWAO A 10</p>	<p>-Sebopeliso se momahaneng</p> <p>-Selelekela le qetelo di a babatseha</p> <p>-Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng</p> <p>-Tshebediso ya puo, sehlo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala</p>	<p>-Sebopeliso ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang</p> <p>-Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng.</p> <p>-Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang.</p> <p>-Puo, sehlo le setaele boholo di nepahetse.</p>	<p>-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeliso.</p> <p>-Tlhalohanyo le momahano di teng le ha di kgera.</p> <p>-Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehlo le setaele tsona di batla di loketse.</p> <p>-Tlhalohanyo ya mehopolole a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano</p> <p>-Popo ya diratswana e batla e nepahetse.</p>	<p>-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng.</p> <p>-Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang.</p> <p>-Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse.</p> <p>-Sehlo le setaele ha di a lokela mosebetsi</p> <p>-Popo ya diratswana e fosahetse.</p>	<p>-Kgaello ya ho rala sebopeliso ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole.</p> <p>-Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo.</p> <p>-Popo ya diratswana e fosahetse.</p>

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le tshebediso ya puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

KAROLO YA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

POTSO YA 6: LEKGAPETLA LA PANANA

Selelekela

Ho hloka botshepehi ke taba e sa kgahliseng setjhabeng, mme bo ka arohanya metswalle le ho qhala malapa. Mookotaba wa ho hloka botshepehi ke tshiya pading ena.

Dikahare

Ho hloka botshepehi ha Lesibu.

- Lesibu ke monna wa Mmalehola. Pele a nyala Mmalehola e ne e le mohlankana ya tsejwang haholo ka ho bina mmimo wa setso wa 'mbube' motseng wa Dipodi Mabeleng. Lesibu o kile a kotjwa ke mme Mabeleng ho felehetsa banana ba neng ba atisa ho dula moo ha Mabeleng ho ka boha mmimo le hona ho nwa jwala ho ba isa malapeng a habo bona hara kgitla. Ke nakong ena Lesibu a bontshang ho hloka botshepehi ka ho hlekefetsa Ikakgeng ka tlhekefetso ya motabo.
- Kamora hore ngaka Katleho a bolelle Lesibu le Mmalehola hore ho tla ba thata hore ba fumane ngwana e mong ka lebaka la bothata ba pelehi ba Mmalehola, Lesibu o hloka botshepehi ka hore a hlekefetse Tswalano ka tlhekefetso ya motabo ka ha o ne a batla bana ba bangata, mme Tswalano a ima ngwana wa ntatae Onkentse. Sena se bontsha ho hloka botshepehi ha Lesibu ho ngwana hae le ho mofumahadi wa hae Mmalehola.
- Ha Tswalano a se a dula ha hae Lesibu o pheta o bontsha ho hloka botshepehi ka ho bula ha Tswalano ka le nyele a bile a mo nanarela ka ho mo hlekefetsa hape. Tswalano kaha o ne a tahlwe a tswa moketeng wa Kereite ya 11 le 12. Sena se lebisitse ntlheng ya hore Tswalano a ime ngwana wa bobedi wa ntatae e leng Pikoko.

Ho hloka botshepehi ha Mmalehola

- Mmalehola o hlokile botshepehi ho Tswalano jwalo ka mmae ho ka mo hlokomela le ho mo tshireletsa ka nako tsohle. Kamehla yohle o ne a behile boikarabelo ba hae ho Lesibu, ke ka hoo Lesibu a ileng a nka monyetla wa ho hlekefetsa Tswalano ka tlhekefetso ya motabo.
- Mmalehola o hlokile botshepehi ho ba bohadi ba hae ka hore ha a bona matshwao a Bakgatla baneng ba Tswalano o ile a le nyaya la koloba, ebile ha a ka a tsotella ho ka tsebisa ba bohadi ka ketso ena le hona ho botsa Lesibu.
- Mmalehola o hloka botshepehi ho moradi wa hae ka ho tshireletsa Lesibu, mme o beha mabaka a sa utlwahaleng hore Lesibu a se tshwarwe. Nakong eo Tswalano a batlang ho bua nnete ho soshialeweka hore ntatae o mo hlekefeditse ka motabo a ba a mo etsetsa bana e leng Onkentse le Pikoko,

Phethelo

Ho hloka botshepehi ha Lesibu le Mmalehola ho ba tliseditse ditlamorao tse bosula hobane Lesibu o ile a tshwarwa, mme Mmalehola o ile a sala a sotleha kaha Lesibu eo a neng a mo tshireletsa o ile a ya ntlwanatshwana. Tsena tsohle di ruta setjhaba hore ho hloka botshepehi ha se ketso e lokileng

POTSO YA 7: LEKGAPETLA LA PANANA

- 7.1 Mmalehola o ne a e na le kगतello e hodimo ya madi/ O na le bothata ba ditjhupu tse kwalehang tsa pelehi. ✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (1)
- 7.2 Ke kgohlano ya ka hare/ya maikutlo. ✓ (1)
- 7.3 Ke ya sejwalejwale/kajeno. ✓ Mmalehola o pepetse Tswalano sepetelele tlasa dingaka tse eletsang bakudi ho tsa bophelo bo botle. ✓ (2)
- 7.4 Lesibu o ile a hlekefetsa Ikakgeng ka tthekefetso ya motabo nakong eo a kopilweng ke mme Mabeleng ho mo felehetsa bosiu. ✓✓ (2)
- 7.5 Lesibu o kgopo/o tletse bolotsana/o hloka botshepehi/o pelo e mpe ✓ O ile a hlekefetsa Tswalano e leng madi a hae ho tloha e sa le lesea ho fihlela a kena borwetsaneng/a qetella ka ho mo etsetsa bana Onkentse le Pikoko. ✓ (2)
- 7.6 Mmalehola o ne a se na boikarabelo ba ho hlokomela lesea la hae ho fihlela Lesibu a nka monyetla wa ho le hlekefetsa ka tthekefetso ya motabo Mmalehola a sa bone letho, a nahana hore Lesibu o thusana le yena ho ka hlokomela lesea la bona. ✓✓ (2)
- 7.7 Tswalano o ne a tlo thusa nkgonwae ka ho hlwekisa le ho beha fenetjhara ya ntlo botjha. ✓ (1)
- 7.8 O ile a sibolla hore mmeleng wa Onkentse ho na le matshwao a Bakgatla a tsejwang ke yena feela jwalo ka ngwetsi e kgolo ya Kगतleng. ✓✓ (2)
- 7.9 Ke mophetwa a folete/ sephara. ✓ O ile a phehella ho etsa ketso e bohloko ya ho beta ngwana wa hae ka makgetlo a ba a qetella ka ho mo etsetsa bana. ✓ (2)
- 7.10 Mmalehola o iphapanyetsa boikarabelo kgodisong ya Tswalano jwalo ka mme, mme hona ho thusitse Lesibu ho hlekefetsa ngwana ka makgetlokgetlo Mmalehola a sa bone seo. ✓✓ (2)
- 7.11 Ke ne ke tla tsebisa motho eo ke mo tshepang le ho tsebisa baahisane ho ka nthusa qakeng ena/ke ne ke tla tsebisa sepolesa molemong wa hore ya ntlhekefeditseng a tshwarwe. ✓✓
[Maikutlo a bahlahlobuwa a ananelwe] (2)
- 7.12 ebello ke ya hore Lesibu e be yena ya tshirelletsang Tswalano moradinyana wa hae kgahlanong le bahlekefetsi empa seo ha se etsahale hobane ke yena wa pele ya hlekefeditseng ngwana wa hae ka tthekefetso ya motabo. ✓✓ (2)
- 7.13 Diketso tsa Lesibu di tlameha ho sehollwa ke setjhaba ka kakaretso hobane tthekefetso ya mofuta ofe kapa ofe ke ketso e mpe maamong a phedisano hobane motho ohle o na le ditokelo. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 7.14 Ke maikutlo a thabo/a nyakallo ✓ Toka e ile ya phethahatswa hobane Lesibu o ile a tshwarwa ho ka lefella diketso tsa hae tse soto. ✓
[Maikutlo a bahlahlohlobuwa a ananelwe] (2)

(2)
[25]

POTSO YA 8: LETLOTLO LA BASOTHO

Selelekela

Mona le mohono ke dintho tse mpe haholo bophelong ba motho tse ka qetellang ka ho diha motho ya di etsang le ba mo potapotileng di ba ise timelong.

Dikahare

- Mmutlanyana ka baka la mona le mohono o ile a batla diphalana tsa baphetwa ba bang ka kgang a ba a rera ho ba etsa hampe ha ba hana ka diphalana tsa bona.
- Kgabareng Mmutlanyana a batla diphalana tsa Sehohwana; Sehohwana a hana. Mmutlanyana a loha leano la ho mo tlotsa ka bokwadi bo mo sitisang ho ithusa; ebile Sehohwana a shwa, mme a nka diphalana tseo a di etsa tsa hae a tsamaya a kgantshetsa batho ka tsona.
- Mohono le mona wa Mmutlanyana le morero o mobe wa pelo ya hae ha o a fella ka ho bolaya Sehohwana, empa o tswela pele ho etsa Hlolo seo a se entseng Sehohwana. Ha Hlolo a hana ka diphalana tsa hae tse neng di kotjwa ke Mmutlanyana. Mmutlanyana o tla ka leano la hore ba bapale papadi ya ho besa mollo ebe ba akgelana le ho ntshana mollong oo. Hlolo wa batho a dumela ka ha maele a Basotho a re "Ho se tsebe ke lebote"
- Papadi e bapetswe hanyane feela ba ntse ba ntshana mollong. Kgetlong la bobedi ha Mmutlanyana a tshwanela ho tshola Hlolo mollong, jwale ka ha Hlolo a entse ka yena Mmutlanyana a se mo tshole, mme Hlolo a tjhella moo mollong a ba a shwa.
- Ha Hlolo a se a shwele ke ho tjha mollong, Mmutlanyana o nka diphalana tsa Hlolo o tsamaya ka tsona a di letsa hohle e ka ke tsa hae.

Phethelo

Mona le mohono ke ketso e mpe ka ho fetisisa bophelong, Mmutlanyana o sentse bophelo ba baphetwa bao a phedisanang le bona ka ho ba bolayela dintho tsa bona. Sena se kgahlano le ho ithuisa ka dintho tseo o sa di sebeletsang le ho rata maemo, mme sena se theotse le yena Mmutlanyana seriti maamong a phedisano.

[25]

POTSO YA 9: MME NP Maake

- 9.1 Molathoko ona o bolela ngwana e motle, ya mmele o motle. ✓ (1)
- 9.2 Ke morena wa Basotho. ✓ (1)
- 9.3 Ke ho lekalekanya moelelo wa mantswe a tlleng pele ho sejura le a ka mora sona. ✓✓ (2)
- 9.4 Ke ho hokela melathoko eo e mmedi. ✓✓ (2)
- 9.5 O ana Kwena. ✓ (1)
- 9.6 Tedu di sa hanne ho mela (14). ✓ Di a mela isao makgaba a kgahletse. (15) ✓ (2)
- 9.7 E hlakisetsa mmadi setshwantsho sa hore Mamorena o ile a ima, mme a hlohonolofatswa ka ngwana e leng Peete. ✓✓ (2)
- 9.8 O sebete ✓ Moshoeshe o ile a tshireletsa setjhaba sa Basotho direng jwalo ka moetapele, ke ka hoo a ileng a lwana ntwana e mahlo mafubedu ho fihlela a beola Ramonaheng ditedu. ✓ (2)
- 9.9 Ke Phokojwe ✓ hobane o ile a ba kgahlano le lelapa la Nkwe ka hore a je bana ba hae. ✓ (2)
- 9.10 Ke ketsahalo ya hore Nkwe a nahane hore ke bana ba hae ba binang, athe ke dinotshi tse ileng tsa mo homela nakong eo Tshwene a di hlohlotsang. ✓✓ (2)
- 9.11 Ba tshwana ka ho utlwisana baphetwa ba bang bohloko/le ho bolaya jwale ka ha ba entse ka Nkwe. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)
- 9.12 Nkwe o ile a tshepa ha Phokojwe a re a tle lehaheng ho ka mamela ha bana ba hae ba bina hobane o ba kentse sekolo, mme ha a fihla moo athe o tla kopana le dinotshi tsa semana tse ileng tsa mo homela ho fihlela a eshwa. ✓✓ (2)
- 9.13 Di qholotsa maikutlo a bohloko/kutlwelobohloko a bontshang qenehelo ho Nkwe ha e le moo Phokojwe a jele bana ba hae ka sehloho, mme a Nkwe a qetella ka ho shwa ka sehloho le yena. ✓✓ (2)
- 9.14 Ke molaetsa wa hore motho a fadimehe bophelong, a be bohlale esere wa qhekanyetswa jwalo ka Nkwe/ Bolotsana ha bo a loka maamong a phedisano hobane bo ka hlekefetsa batho maikutlong le hona ho baka lefu. ✓✓
[Tshwaya karabo e le nngwe feela] (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

POTSO YA 10: MALEFANE

Selelekela

“Bohlale bo ja monga bona” maele ana a hlalosa motho ya lekantseng hore o etsa dintho ka bohlale le ka botshepehi, athe o iketseditse lengope leo ho tlang ho wela yena ho lona. Sena se totobatsa maele ana hantle diketsong tsa Malefane ha a ne a sebeletsa mokga wa Nkubu ka bokgabane le ka botshepehi ho ka hapa dikgetho tsa mokga wa Nkubu o motjha, empa kgabareng eo a mo fetohela, mme a mo nyahlatsa jwalo ka mmoko wa pere.

Dikahare

- Malefane ke sebakadi se ka sehloohong tshwantshisong ena. Malefane ke titjhere sekolong sa Fumane, mme o fumana moputso wa hae kgwedi e nngwe le e nngwe. O ekwa ke ntatae Letshela, Nkubu e leng moetapele wa mokga wa dipolotiki o motjha, hammoho le motswalle wa hae Thabiso ho kenela dipolotiki, mme ba mo tlohedisa mosebetsi wa hae wa botitjhere. Ntatae o mo hlalosetsa hore ba lokela ho tjetjhisetsa lenyalo la hae le Mapule morao ho fetisa lebaka la dipolotiki pele.
- Ntatae Letshela o mo hlalosetsa hore tjelete eo a tlo e lefshwa dipolotiking, e ngata ho feta ya botitjhere, e tla ba moetapele wa mokga ebile o tlo fuwa le koloi, mme sena se mo etsa a sebetse ka bokgabane a sebedisa bohlale ba hae jwalo ka serutehi se nang le bohlale ho ka hapela mokga dikgetho.
- Malefane kaha o nahana hore o bohlale ho feta bohle o a nkeha, ebile o kgothatswa ke ha Thabiso le yena a dihetse mosebetsing wa botitjhere, a se a kenetse dipolotiki.
- Malefane o sebeletsa mokga ka bokgabane le ka botshepehi, ebile o sebedisa bohlale ba hae jwalo ka titjhere, mme o ratwa ke setjhaba. Kamora tshebetso ya hae e ntle mokga o hapile dikgetho, Nkubu o mo lohela leano la hore Thabiso a mo tlose tseleng kaha a ne a sebeletsa mokga ka botshepehi e leng hoo Nkubu a neng a batla hore mokga oo fihlele.
- Malefane kamora kotsi ya koloi o amohelwa sepetlele, kamora ho fumana lengolo le reng mokga wa Nkubu ha o sa mo hloka, hape o utlwela hore o se a tlo theolwa setulong sa boetapele. Sena se mo halefisa le ho feta hoo a qetellang ka ho itokolla sepetlele, mme a sokela ho ya lwantsha Nkubu hobane a lekantse hore mokga o hapile dikgetho ka bohlale ba hae.
- Ntatae le Mapule ba hanana le taba ya Malefane ya ho ya kopanong ya mokga, mme o ya ha Nkubu hobane le hlooho ya hae e ne e se e hlanya. O hanana le dikeletso tsa bohle ba amanang le yena ba jwale ka ntatae Letshela le kgarebe ya hae Mmapule hobane a nahana hore o bohlale ho feta bohle, mme sena se mo tliseditse sekgobo bophelong ba hae.
- Bosiung boo a sa itokisetsa ho ya tobana le Nkubu, pele o etela kgarebe ya hae Mapule. Yare nakong eo Mapule a sa ya mo etsetsa tee, Malefane a tswa. Ke nakong eo Thabiso le lehlahana la Nkubu Malebela, ba ileng ba mo thunya. Sena se hlakisa hantle hore bohlale ba hae ke bona bo mo entseng hore ebe kajeno re mmitisa mofu hape bohlale ba hae bo mo sitisitse le ho bona dira tsa hae tse apereng letlalo la nkwe di sa tla le hole.

Phethelo

Hangata batho ba itjhekela lemena ka ho nahana hore ba bohlale ho feta ba bang, mme seo se etsa hore ba iphumane ba le mathateng jwalo ka Malefane. “Bohlale bo ja monga bona”, diketso tsa Malefane tsa ho sebetsa ka botshepehi molemong wa ho etsa mokga wa dipolotiki wa Nkubu o hape dikgetho di nnetefatsa maele a Basotho a reng “Bohlale bo ja monga bona”

POTSO YA 11: MALEFANE

- 11.1 Ke kgohlano ya kante. ✓ (1)
- 11.2 Ke sehalo sa kgalefo. ✓ (1)
- 11.3 Ke ya sejwalejwale/ya kajeno ✓ hobane Malefane ke titjhere sekolong sa Fumane/Mapule ke ngaka ya meno/ Thabiso le Malebela ba sebedisitse sethunya ho bolaya Malefane/ Malefane le Thabiso ba ile ba ameha kotsing ya koloi. ✓
- [Tshwaya karabo e le nngwe feela]** (2)
- 11.4 Malefane o ne a tshepitswe koloi e ntjha ya mokga/ho ba moetapele wa mokga/ho ba le ofisi eo e leng ya hae/O tla fumana moputso o mongata o fetang wa botitjhere. ✓✓
- [Tshwaya karabo e le nngwe feela]** (2)
- 11.5 O ile a batla a bolaya Malefane ka kotsi ya koloi ho phethisa thomo ya ntatae Nkubu ya hore a mmolye. ✓✓ (2)
- 11.6 Ke Nkubu ✓ O kgahlanong le katleho kapa tswelopele ya Malefane le lelapa la Letshela ka hohlehohle, o qhekanyeditse Malefane ho tlohela mosebetsi wa botitjhere mme, ha a qeta a mo bolaya. ✓ (2)
- 11.7 O tjitjha ✓ Malefane o ne a fetofetoha le maemo/o ile a kgeloswa habonolo ho tlohela mosebetsi wa botitjhere, mme a kenela dipolotiki. ✓ (2)
- 11.8 Malefane ke molwantshuwa /Nkubu ke molwantshi ✓ (1)
- 11.9 Malefane nakong eo a leng sepetlele o ile a fumana lengolo le mo tsebisang hore mokga wa dipolotiki wa Nkubu ha o sa mo hloka, mme o se a tlositse setulong sa boetapele. ✓✓ (2)
- 11.10 Malefane a amehang kotsing ya koloi mme a sepetlele. ✓✓ (2)
- 11.11 Tiholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe, empa tshwantshisong ena tiholo ha e iponahatse hobane bobbe bo ile ba hlola botle, kaha Nkubu le lequlwana la hae, Thabiso le Malebela ba ile ba bolaya Malefane. ✓✓ (2)
- 11.12 Tomatso e ipohanatsa ha Mapule o thabetse hore ba tliho nyalana haufinyana athe Malefane o se a fetohile o kenetse dipolotiki. ✓✓ (2)
- 11.13 Boitshwaro ba Nkubu bo lokelwa ho sehollwa setjhabeng kaha ke boitshwaro bo hlephileng, ho bolaya motho ha se ketso e ntle maemong a phedisano/ho kgahlanong le ditokelo tsa botho tsa ho phela. ✓✓ (2)
- 11.14 Ke maikutlo a bohloko/a kutlwelobohloko/a sithabetseng ✓ hobane Malefane o ile a thunngwa ka sehloho le ha a ne a tsitlalletse ho etsa botle le ho tshepahala. ✓

[Maikutlo a bahlahlobuwa a ananelwe]

(2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:****25****MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:****80**